

A bolognai folyamat szociális dimenziója

” Mindent átszó és minden átszővi. A szociális dimenzió egyszerre alapja és egyik oszlopa az épülő bolognai háznak. A téma jelentősége Bolognától Londonig nőttön nőtt. E tanulmány arra vállalkozik, hogy bemutassa a felsőoktatás szociális dimenziójának helyét a bolognai folyamatban, részletesen kitérve a BFUG 2005–2007 között működött munkacsoportjának tevékenységére, és áttekintést adjon a 2007–2009-es időszakra vonatkozó hazai és nemzetközi feladatokról, eseményekről. Ez az áttekintés két okból is aktuális. Az egyik, hogy Magyarország 2008 novemberében hivatalos Bologna-szemináriumot rendez e témában, másrészt pedig a hazai oktatási szakembereknek 2008 folyamán nemzeti stratégiát és cselekvési tervet is kell készíteniük a felsőoktatás szociális dimenziójával kapcsolatosan. ”

Bevezetés

A szociális dimenzió a bolognai folyamatban egy vízszintes téma, azaz minden más cselekvési területet átszó, minden más területtel szorosan összefügg. A szociális dimenzió az európai kulturális örökség része. Európában nem megengedhető, hogy a szociális és a gazdasági helyzetből következően bárki gátolva legyen az oktatáshoz való hozzáférésben. A szociális dimenzió szűkebb értelemben tehát magában foglalja a felsőoktatáshoz való hozzáférés területén az esélyegyenlőség növelését, megfelelő tanulási és megélhetési feltételek biztosítását mindenki számára.

A szociális dimenzió a 2001-es prágai miniszteri találkozó óta szerves része a bolognai folyamat gondolatvilágának. A Bologna-átalakulást elfogadó országok felismerték, hogy a szociális dimenzió erősítése kulcsfontosságú az Európai Felsőoktatási Térség (a továbbiakban: EFT) versenyképességének és vonzerejének növelésében. Ha erős a felsőoktatás szociális dimenziója, az javítja az *esélyegyenlőséget*, mivel a tudáshoz egyenlő hozzáférést biztosít, a tudás szerepe pedig a ma társadalmában jóval nagyobb, mint bármikor korábban. A tudás megszerzése az egyén szintjén hozzájárul az életesélyek javulásához, a tartós foglalkoztathatósághoz és az aktív állampolgársághoz. A szociális dimenzió a *társadalmi, kulturális és gazdasági fejlődést* is segíti, vagyis a stabil, fenntartható, demokratikus, jóléti tudástársadalom alapja. Az öregedő Európában a társadalom ösztudásának növekedése komoly gazdasági versenyképességi kérdés is.

Egyenlő hozzáférés nélkül tehát megbomlana a szociális kohézió, a tartós munkanélküliség, a szociális kirekesztődés nagyobb mértékű volna, ami veszélyeztetné a társadalmi békét, és ráadásul hatalmas költségekkel járna a társadalom számára. A társadalom szempontjából ezért kulcskérdés az egyenlőtlenségek felszámolása az oktatásban. És végül, de nem utolsósorban az erős szociális dimenzió által javul a *felsőoktatás minősége és vonzereje* is, ugyanis a széles körű hozzáférés révén a

különböző háttérű és látásmódú hallgatók oktatásának kihívása fejleszteni az akadémiai kultúrát – egy ilyen felsőoktatás pedig más kontinensek polgárai számára is vonzóbbá válna.

A felsőoktatás szociális dimenziójának erősítése (csakúgy, mint a mobilitás növelése) azonban nem oldható meg csak és kizárólag a felsőoktatás rendszeren belül. Ahhoz, hogy az oktatás révén minden gyerek kiteljesíthesse a benne rejlő lehetőségeket, meg kell nevezni és fel kell számolni a korlátokat az oktatás minden szintjén, és foglalkozni kell az oktatási rendszereken kívül eső tényezőkkel is. Vagyis e munka sikeréhez minél jobban be kell vonni a partnerek mind szélesebb körét. Hisz – mint ahogy Prágában fogalmaztak a miniszterek – a felsőoktatás a köz java és felelőssége.

Prágától Bergenig

A prágai miniszteri találkozó során a hallgatók vetették fel a szociális dimenzió fontosságát, s az ő javaslatukra került be e téma a Prágai Nyilatkozatba¹. Mivel ez a kérdés gyakorlatilag mindent átsző, illetve minden által átszövetik, a legkülönbözőbb fejezetcímek alatt, illetve a későbbiekben már önállóan is találkozhatunk a szociális dimenzióval kapcsolatos tartalmakkal.

A Prágai Nyilatkozat² (2001)

- A miniszterek támogatták azt a gondolatot, hogy a felsőoktatást mint közjót kell tekinteni, amely közfeladat, és a jövőben is az marad, továbbá, hogy a hallgatók teljes jogú tagjai a felsőoktatási közösségnek.
- A miniszterek megerősítették, hogy a hallgatóknak részt kell venniük az egyetemeken és más felsőoktatási intézményekben folyó oktatás megszervezésében és tartalmának meghatározásában, és befolyással kell lenniük azokra. A miniszterek megerősítették továbbá a bolognai folyamat szociális dimenziója figyelembevételének szükségességét, amire a hallgatók hívták fel a figyelmet.
- A folyamat előmozdítása érdekében a miniszterek támogatták, hogy a megfigyelőcsoport³ szemináriumokat szervezzen a következő területek feltárása érdekében: együttműködés a minőségbiztosítás és az akkreditáció terén, elismerési kérdések és a kreditek alkalmazása a bolognai folyamatban, közösen kiadott oklevelek kérdéseinek kidolgozása, a szociális dimenzió, különös tekintettel a mobilitás útjában álló akadályokra, valamint a bolognai folyamat kiterjesztése, az élethosszig tartó tanulás és a hallgatók bevonása.

(1) A bolognai folyamat összes miniszteri nyilatkozata megtalálható angol eredetiben és nem hivatalos magyar fordításban az Oktatási és Kulturális Minisztérium Bologna-oldalán (<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=601>).

(2) Towards the European Higher Education Area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on 19 May 2001.

(3) A bolognai folyamat számos terminológiai problémát vet fel: az angol eredeti szakkifejezések magyar használata (vagy azok írásmódja) gyakran nem egységes. Ha például összevetjük az egyes nyilatkozatoknak az Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapján fellelhető nem hivatalos fordításainak terminológiáját, a fent említett *megfigyelőcsoport* a Prágai Nyilatkozat más helyén *szakértői csoport*. Ugyanez a csoport a Berlieni Nyilatkozatban már *Nemzetközi Bologna Csoport (Follow-up Group)*, a Bergeni Nyilatkozatban *nyomon követésért felelős csoport*, a Londoni Nyilatkozatban pedig *a folyamat nyomon követéséért felelős csoport (Bologna Follow-up Group)*. Az angolban mindenütt *Bologna Follow-up Group*-ról (röviden: BFUG) van szó. E tanulmány szerzője az egyértelműség érdekében mindvégig az angol rövidítést fogja alkalmazni. A BFUG Board-ja sincs sokkal jobb helyzetben, a Prágai Nyilatkozatban *előkészítő csoportként*, a Berlieni Nyilatkozatban pedig *választmányként* szerepel. E tanulmányban az angolból fordított dokumentumok ide idézett részeit e sorok szerzője az egyértelműség érdekében helyenként csekély mértékben átszerkesztette.

Ebben az időszakban a szociális dimenzió témakörben két hivatalos Bologna-szemináriumot⁴ rendeztek a tagországok.

Berlinben a miniszterek a szociális dimenziót már döntő fontosságúnak ismerik el az EFT szempontjából. Munkacsoport a berlini találkozó után elkészült munkaprogramban ugyan még nem szerepelt, de egy újabb hivatalos szeminárium⁵ jelezte, hogy a téma nem került le a napirendről.

A Berlieni Nyilatkozat⁶ (2003)

- A miniszterek ismételten megerősítették a bolognai folyamat szociális dimenziójának a fontosságát. Lezsögezték, hogy a versenyképesség növelése egyensúlyban kell legyen az Európai Felsőoktatási Térség szociális jellemzői fejlesztésének céljaival, erősítve a szociális kohéziót és csökkentve a szociális és nemi egyenlőtlenségeket mind nemzeti, mind európai szinten. Ebben az összefüggésben a miniszterek megerősítették azt az álláspontjukat, hogy a felsőoktatás közjő, de egyben közös felelősség is. Kiemelték, hogy a nemzetközi akadémiai kooperációban és csereprogramokban az akadémiai értékeknek döntő szerepet kell játszaniuk.
- A miniszterek aláhúzták a hallgatók tanulási és életkörülményei további tanulmányozásának a szükségességét, hogy miként tudják sikeresen és elfogadható időn belül, lehetőleg szociális és gazdasági helyzetükből adódó akadályok nélkül befejezni tanulmányaikat.
- A miniszterek hangsúlyozták elkötelezettségüket, hogy a rendelkezésre álló kapacitást figyelembe véve, minden rendelkezésre álló eszközzel, mindenki számára biztosítják a felsőoktatásba történő bejutás esélyét.
- A miniszterek aláhúzták a szükségességét, hogy minden polgár számára megteremtsek a lehetőséget, természetesen összhangban céljaikkal és képességeikkel, hogy részt vehessenek az élethosszig tartó tanulás felsőoktatás felé irányuló vagy abban működő valamely fajtájában.
- A hallgatók teljes értékű partnerek a felsőoktatás irányításában.
- A hallgatói mobilitás elősegítése érdekében a miniszterek megteszik a szükséges lépéseket az átvihető hallgatói hitelek és ösztöndíjak megteremtése érdekében.

A Bergeni Nyilatkozatban már önálló alcímet kap a szociális dimenzió, s újdonság, hogy a BFUG-t egészen konkrét feladattal bízzák meg a miniszterek: a 2007-es helyzetértékeléshez (*stocktaking*⁷) szolgáltasson e témában megbízható adatokat.

(4) Exploring the Social Dimension of the EHEA (2003. február 19–20., Görögország), illetve Student participation in Governance in Higher Education (2003. június 12–14., Norvégia).

(5) The social dimension of the EHE and world-wide competition (2005. január 27–28., Franciaország).

(6) Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003.

(7) Magyar fordításokban számadásként, felmérésként, leltárként, számvetésként, beszámolásként stb. is találkozhatunk ezzel, de mindenképpen a kétévente sorra kerülő helyzetértékelést (*stocktaking*) jelöli. A bolognai folyamatban a berlini miniszteri találkozón határoztak a miniszterek a helyzetértékelés jelenlegi rendszerének bevezetéséről. A helyzetértékelés úgy történik, hogy a helyzetértékelési munkacsoport, a Stocktaking Working Group kidolgoz a megelőző miniszteri nyilatkozatban foglaltak alapján egy kérdéssort, s ezt kell a tagállamoknak megválaszolniuk (*national report*). E nemzeti beszámolók alapján készül el a munkacsoportban a helyzetértékelő jelentés, a *Stocktaking Report*. Az első ilyen nemzeti beszámolót a 2005-ös bergeni miniszteri értekezlet előtt kellett az országoknak elkészíteniük. E beszámolatás célja a vállalt kötelezettségek nemzeti szintű teljesítésének bemutatása.

A Bergeni Nyilatkozat⁸ (2005)

- A bolognai folyamat szociális dimenziója az EFT szerves része, és az EFT vonzerejének és versenyképességének szükséges feltétele. Ezért megújítjuk kötelezettségvállalásunkat, miszerint a minőségi felsőoktatást mindenki számára egyformán hozzáférhetővé tesszük, és hangsúlyozzuk a diákok számára a megfelelő feltételek biztosításának szükségességét, hogy tanulmányaikat a szociális és gazdasági háttérükkel összefüggő akadályoktól mentesen végezhessek. A szociális dimenzió magában foglalja a kormányok azon pénzügyi és gazdasági lépéseit, melyek a hallgatók – különösen a szociálisan hátrányos helyzetűek – segítségét és a hozzáférés lehetőségének növelését szem előtt tartva az iránymutatás és tanácsadás nyújtását célozzák.
- A nyomon követésért felelős csoportot emellett megbízuk azzal, hogy a jövőbeni felmérés alapjául szolgáló, összehasonlítható adatokat nyújtson be az oktatói és hallgatói mobilitásról, valamint a diákok szociális és gazdasági helyzetéről a részt vevő országokban, és ezekről a következő miniszteri konferencia előtt időben számoljon be. A jövőbeni helyzetértékelés során a szociális dimenziót a fentebb vázoltaknak megfelelően kell figyelembe venni.
- Ismerve a sok, még megoldásra váró kihívást e téren, megerősítjük elkötelezettségünket a támogatások és hitelek átvihetőségének megkönnyítése mellett – megfelelő esetben együttes fellépés segítségével –, hogy az EFT-n belül a mobilitás valósággá válhasson.

Bergentől Londonig: A szociális dimenzió munkacsoport

A BFUG tehát 2005-ben Bergenben megkapta a mandátumot, s feladata teljesítése érdekében – a mobilitást mint a szociális dimenzió egyik témakörét is ide csatolva – létrehozott egy munkacsoportot: Working Group on Social Dimension and Data on the Mobility of Staff and Students in Participating Countries⁹ (a továbbiakban: munkacsoport). A munkacsoport nem sokkal a bergeni miniszteri találkozó után alakult meg, kilenc tagállam (e csoport munkájában Magyarország nem vett részt) és három, a BFUG-ben tanácskozási joggal bíró felsőoktatási szervezet részvételével. A munkálatokat a csoport elnökeként a svéd Annika Pontén irányította. A munkacsoport egy al munkacsoportot is létrehozott, melynek kifejezetten a mobilitásról és a szociális dimenzióról rendelkezésre álló adatok felkutatása és összegyűjtése volt a feladata (az adatokról l. Függelék 1.). A csoport munkája során szorosan együttműködött más munkacsoportokkal¹⁰, az információáramlást sokszor személyi átfedések (többes csoporttagságok) is segítették.

A nyilatkozatoktól a cselekvésig

A munkacsoport alapító okmányában (Terms of reference) négy cél szerepelt:

- a bolognai folyamat miniszteri konferenciáinak nyilatkozatai alapján meghatározni a szociális dimenzió koncepcióját,

(8) The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education in Bergen on 20 May 2005.

(9) Jelen tanulmányban a munkacsoport tevékenységének a szociális dimenziót érintő részére összpontosítunk, a mobilitás témakör szükség esetén csak érintőlegesen szerepel.

(10) A 2005–2007-es időszakban összesen négy munkacsoport működött. Ezek: Working Group on the External Dimension of the Bologna Process, Stocktaking Working Group, Working Group on Portability of Grants and Loans, valamint a már említett Working Group on Social Dimension and Data on the Mobility of Staff and Students in Participating Countries.

- összehasonlítható adatok bemutatása a részt vevő országok hallgatóinak szociális és gazdasági helyzetéről,
- összehasonlítható adatok bemutatása a hallgatói és oktatói mobilitás tekintetében,
- javaslat készítése a témában a jövőbeli helyzetértékelésekhez.

A munkacsoport szerint a kötelezettségek nemzetenkénti teljesítéséhez a szociális dimenzió témakörében közös célkitűzéseket kell megfogalmazni, majd azokat lehetséges politikai akciókká kell formálni. Eddig terjed a BFUG (illetve a javaslatait szentesítő miniszteri értekezlet) hatásköre, a megvalósítás már a tagállamok dolga és felelőssége.

Svédországtól Grúziáig, Liechtensteintől Ukrajnáig, Oroszországtól Izlandig és Törökországtól Németországig... 46 ország, komoly gazda(g)sági, kulturális, társadalmi és méretbeli különbségekkel. A nyilatkozatokban foglalt elkötelezettségek is meglehetősen általánosak, elég ha a Bergeni Nyilatkozatra gondolunk: *„hangsúlyozzuk a diákok számára a megfelelő feltételek biztosításának szükségességét, hogy tanulmányaikat a szociális és gazdasági háttérükkel összefüggő akadályoktól mentesen végezhessék”*.

A fentiekre tekintettel a munkacsoport azt javasolta, hogy a közös cél, melyben a miniszterek Londonban megállapodnak, inkább általános, mint túl konkrét vagy specifikus legyen. A közös célnak a munkacsoport szerint tartalmaznia kell az egyenlő bejutási és részvételi lehetőségeket, a hozzáférés és a részvétel kiszélesítését, valamint meg kell fogalmaznia a tanulmányok sikeres elvégzésének biztosítását is. Az egyenlő lehetőségeknek mind a három képzési ciklusra ki kell terjedniük. Ezek alapján tettek javaslatot a minisztereknek a kitűzendő közös célra:

Az a célunk, hogy a felsőoktatásba belépő, abban részt vevő és képesítést szerző hallgatóság összetétele tükrözze népességeink sokszínűségét. Ennek érdekében intézkedéseket hozunk a részvétel valamennyi szinten való kiszélesítésére az esélyegyenlőség alapján.

A munkacsoport szerint tehát a bolognai folyamat szociális dimenziója egy progresszív folyamat, mely elvezet a kitűzendő célhoz.

Lehetséges nemzeti akciók

A munkacsoport nemcsak a kitűzendő célra tett javaslatot a minisztereknek, hanem a megvalósításra is: a kitűzött cél alapján az országoknak a helyi adottságok és prioritások figyelembevételével, illetve a hallgatók és más érintettek bevonásával el kell készíteniük a szociális dimenzióval kapcsolatos nemzeti stratégiájukat és cselekvési tervüket, valamint intézkedéseket kell kidolgozniuk ezek hatékonyságának értékelésére.

A munkacsoport segítségként számba vette a lehetséges nemzeti akciókat, és javaslatokat dolgozott ki a stratégia elkészítéséhez (l. Függelék 2.) is. Az alább felsorolt lehetséges akciók segítettek a szociális dimenzióval kapcsolatos adatok feltérképezését és összegyűjtését (l. Függelék 1.), valamint tematizálták a helyzetértékeléssel kapcsolatos diskurzust is. Kormányok, felsőoktatási intézmények vagy más releváns szereplők ezen ajánlások címzettjei.

1. Intézkedések az egyenlő esélyek támogatására a felsőoktatásba való belépésben, részvételben, és annak elvégzésében
 - Diszkriminációellenes jogalkotás a felsőoktatás területén
 - Egyszerű, fair és átlátható bemeneti szabályozás
2. Intézkedések a felsőoktatáshoz való hozzáférés és az abban való részvétel kiszélesítésére
 - Programok a nemzetenként meghatározott alulreprézantált csoportok elérésére
 - Rugalmas tudásátadás a felsőoktatásban
 - Rugalmas bejutási utak a felsőoktatásba és tanulási utak a felsőoktatásban

- A végzettségek átláthatósága és a megelőző tanulmányok beszámítása
 - A felsőoktatási intézmények ösztönzése a hozzáférés és a részvétel kiszélesítésére
3. Olyan tanulási környezet, mely javítja a hallgatói tapasztalatok minőségét
- a) Akadémiai szolgáltatások
- Tanácsadás (akadémiai és karrier-) és oktatás
 - Lemorzsolódás elleni intézkedések (a tantervek módosítása, rugalmas tudásátadás, a felsőoktatásban való sikeresség követése)
 - Munkaeszközök és környezet (jól működő könyvtárak, előadók és szemináriumi termek, internet-hozzáférés, tudományos adatbázisokhoz való hozzáférés)
- b) Szociális szolgáltatások
- Tanácsadás
 - A speciális igényű és a gyermeket nevelő hallgatók célzott támogatása
 - Megfelelő szálláslehetőség a hallgatóknak
 - Egészségügyi ellátás
 - Közlekedés, étkezési lehetőségek (menza)
4. Hallgatói részvétel a felsőoktatás irányításában és szervezetében
- Jogszabályalkotás vagy más intézkedések a hallgatói részvétel biztosítására a felsőoktatás irányításában
 - Rendelkezések hallgatói szervezetek létéről és befolyásuk módjáról
 - Hallgatói értékelés, a cselekvési terv és a megtett akciók nyomon követése
5. A felsőoktatásba való bejutás és annak elvégzésének pénzügyi keretei
- Pénzügyi és jogi tanácsadás hallgatóknak
 - Megfelelő, koordinált és átlátható nemzeti anyagi támogatási rendszer
 - Az adott ország által meghatározott hátrányos helyzetű csoportok anyagi támogatása
 - Gyermeket nevelő hallgatók támogatása

Helyzetértékelés és adatgyűjtés

A munkacsoport a jövőbeli helyzetértékeléssel kapcsolatban arra az álláspontra jutott, hogy mivel a szociális dimenzió területén a rendszerleírásokon túl annak bemutatására is szükség van, hogy ezek a rendszerek hogyan működnek a gyakorlatban, e téren a nemzeti beszámolóknak túl kell mutatniuk a helyzetértékelés jelenlegi módszerén.

A munkacsoport azt javasolja, hogy a miniszterek bízzák meg a Eurostatot és a Eurostudentet, hogy a jelenleg rendelkezésre állóknál (l. Függelék 1.) jobban összehasonlítható, megbízhatóbb adatokat gyűjtsön a szociális dimenzió terén a Bologna-országokban zajló haladásról. Az adatoknak ki kell terjedniük a részvételi egyenlőségre és a végzősök foglalkoztathatóságára is. A megfelelő indikátorok kimunkálására pedig jöjjön létre egy munkacsoport a következő munkaciklusban, melynek tagjai folyamatos tájékoztatást kapnának, továbbá felügyelnék a két megbízott szervezet munkáját, és a 2009-es miniszteri értekezletnek jelentést készítenének.

Londontól Leuvenig¹¹

A londoni miniszteri találkozón a miniszterek a munkacsoport javaslatának jó részét elfogadták. A Londoni Nyilatkozat a szociális dimenziót a 2009-es helyzetértékelés, így a 2007–2009-es munkaciklus prioritásai közé emelte.

A Londoni Nyilatkozat¹²

- A felsőoktatásnak határozott szerepet kell játszania a társadalmi kohézió elősegítésében, az egyenlőtlenségek csökkentésében, valamint a társadalom tudásszintjének, készségeinek és kompetenciáinak növelésében. A politikának ennél fogva azt kell célként kitűznie, hogy maximalizálja az egyének lehetőségeit személyes fejlődésük és a fenntartható és demokratikus, tudásalapú társadalomhoz való hozzájárulásuk szempontjából. Egyetértünk azzal a céllal, hogy a felsőoktatásba belépő, abban részt vevő és képesítést szerző hallgatóság összetételének valamennyi szinten tükröznie kell népességeink sokszínűségét. Ennek megfelelően folytatjuk erőfeszítéseinket a megfelelő hallgatói szolgáltatások nyújtására, a felsőoktatásba való bejutáshoz és az azon belül szükséges rugalmasabb képzési útvonalak megteremtésére, valamint a részvétel valamennyi szinten való kiszélesítésére az esélyegyenlőség alapján.
- Hasonlóképpen jelentést fogunk készíteni a szociális dimenziót érintő nemzeti stratégiáinkról és politikáinkról, ideértve a cselekvési terveket és az ezek hatékonyságának értékelését szolgáló intézkedéseket. Felkérünk minden érdekelt felet, hogy nemzeti szinten vegyen részt ebben a munkában és támogassa azt.
- Tisztában vagyunk azzal, hogy szükség van a mobilitásra és a szociális dimenzióra vonatkozó adatok elérhetőségének javítására valamennyi, a bolognai folyamatban részt vevő országban. Ezért felkérjük az Európai Bizottságot (Eurostat), hogy a Eurostudenttel közösen dolgozzon ki összehasonlítható és megbízható mutatókat és adatokat a szociális dimenzió és a hallgatói és oktatói mobilitás általános célkitűzései terén elért haladás mérésére valamennyi bolognai országban. Az adatoknak ezen a területen ki kell térniük a felsőoktatásban való részvétel igazságosságára, valamint a diplomások foglalkoztathatóságára. Ezt a feladatot a BFUG-val együtt kell elvégezni, és a jelentést a 2009. évi miniszteri konferenciánkra kell benyújtani.

A miniszteri találkozót követően megindult a BFUG-ben a 2007–2009-re vonatkozó munkaprogram elkészítése. A szociális dimenzió témakörének súlyát jelzi, hogy a BFUG munkaprogramjának elfogadásakor egy önálló *koordinációs csoport* felállítása mellett döntött¹³. A csoport feladata lesz a nemzeti cselekvési tervek sablonjainak elkészítése, az országok segítése nemzeti akciótervek elkészítésében, a tapasztalatcsere segítése, a cselekvési tervek értékelése, valamint a szociális dimenzióval kapcsolatos akciók koordinálása. A csoportnak a helyzetértékelés munkacsoporttal (Stocktaking Working Group) és az életen át tartó tanulás koordinációs csoporttal (Lifelong Learning Coordination Group) kell nagyon szorosan együttműködni.

Es persze mindenképp az adatgyűjtést irányító csoporttal (Data Collection Steering Group) kell folyamatos kapcsolatban maradnia, mely az európai szociális dimenzió stratégiájának kialakítása során első lépésként szintén a szociális dimenzióra fog koncentrálni. Ezen munkacsoport feladata

(11) A következő miniszteri találkozónak a belgiumi Leuven ad otthont 2009. április 28–29-én.

(12) Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in London on 18 May 2007.

(13) A csoportban az országok közül Belgium (Francia Közösség), Ciprus, Csehország, Liechtenstein, Litvánia, Montenegró, Málta, Magyarország, Portugália, Románia, Oroszország és az Egyesült Királyság, a szervezetek közül pedig az EUA, az ESU, a EURASHE és az UNESCO-CEPES fejezte ki részvételi szándékát. A csoport vezetésére Ciprus vállalkozott.

lesz a megfelelő indikátorok kimunkálása, valamint az ebben dolgozók felügyelik az adatgyűjtéssel megbízott szervezetek munkáját. Ennek a csoportnak is van magyar résztvevője.

Ami az időzítést illeti, a nemzeti akciótervek sablonját 2008. február 1-ig kell a BFUG elé terjeszteni elfogadásra, hogy az a következő (március 13–14-én Ljubljánban sorra kerülő) BFUG ülésen már tárgyalható legyen. A csoport zárójelentésének első változatát 2009. január 15-ig kell a BFUG elé terjeszteni. A végső változat 2009. március 1-ig készül el.

A 2007–2009-es munkaterv szociális dimenzió témakörben két szemináriumot is tartalmaz, melyből az egyiket 2008 novemberében Magyarország szervez *Egyenlőség a tudásalapú társadalomban – hogyan szélesíthetők a lehetőségek* címmel. A szeminárium várhatóan a nemzeti stratégiák és akciótervek témakörében elősegíti majd a tapasztalatcserét, megvizsgálja a rugalmas tanulási útvonalak teremtésének lehetőségét, valamint a szociális helyzet és a felsőoktatásba való bekerülés összefüggéseit is körbejárja majd. A szeminárium előkészítésének munkálatai az OKM-ben már megkezdődtek.

Hivatalos Bologna-szemináriumok szociális dimenzió témakörben 2007–2009			
The Social Dimension of Access and Equal Opportunity in Higher Education Institutions	Málta és az ESU szervezi	2008. szeptember 25–26.	Máltán
Equality in a knowledge-based society – how to widen opportunities?	Magyarország szervezi	2008. november	Budapesten

Összegzés

Hazánkra a szociális dimenzió témakörében ebben a Bologna-ciklusban számos feladat vár. Részt veszünk az indikátorokat kidolgozó és az adatgyűjtést felügyelő adatgyűjtési irányító csoportban, továbbá a szociális dimenzió koordinációs csoportban is. Szakmailag elő kell készíteni és meg kell szervezni a fentebb említett hivatalos Bologna-szemináriumot, melyen várhatóan száznál több külföldi résztvevő lesz jelen.

A legnagyobb kihívást azonban mégis az jelenti, hogy a hazai oktatási szakembereknek az év folyamán nemzeti stratégiát és cselekvési tervet is kell készíteniük a felsőoktatás szociális dimenziójával kapcsolatosan. Ez nagyon komoly, sok párbeszédet, nagy körültekintést igénylő munka lesz. Ez a cikk e munkálatokhoz is kívánt némi segítséget nyújtani, a 2005–2007 között működő munkacsoport ajánlásainak (l. Függelék 2.) részletes bemutatásával. És ezekhez a feladatokhoz jön még a 2009-ben Leuvenben megrendezésre kerülő miniszteri találkozóra szánt nemzeti beszámoló, melyet valószínűleg már 2008 végéig el kell készíteni.

Függelék 1. – A szociális dimenzió adatai

A munkacsoport az alábbi területeken keresett adatokat és indikátorokat:

- A hozzáférés kiszélesítése
- A tanulás keretfeltételei (tanulási környezet és a hallgatók helyzete)
- A tanulmányok befejezése

Az adatok elérhetőségének biztosítása érdekében az al munkacsoport tagjai közé nemzetközi szervezeteket is meghívtak, az adatok megbízhatóságának érdekében pedig csak nemzetközi szervezetek által gyűjtött adatokat elemeztek. Megállapították, hogy átfogó felmérés az oktatás szociális dimenziójáról mint olyanról nem létezik, de számos olyan felmérés van, mely egy-egy idevágó területhez (pl. a hallgatók anyagi támogatása) hasznos információt szolgáltat. A munkacsoport tehát feltérképezte, mely adatok érthetők el, hol vannak hiányosságok, és ez utóbbiak felszámolására javaslatokat is kidolgozott.

Adatgazdák és az adatok elérhetősége

Oktatási téren az Európai Bizottsághoz tartozó *Eurostat* szolgáltat összehasonlítható statisztikákat a beiratkozókra, a belépőkre, a végzősökre, az oktatókra és a felsőoktatás finanszírozásáról. Speciális táblákat készítenek továbbá például a nyelvtanulásról és a bolognai képzési rendszerre történő átállásról is. A Eurostat az egyének és a háztartások társadalmi-gazdasági státuszáról is készít felméréseket, melyekből kellő gondossággal a felsőoktatás hallgatóira vonatkozóan is nyerhetők ki adatok.

A szintén az Európai Bizottsághoz köthető *Eurydice* hálózat a másik fontos adatforrás, mely Európa oktatási rendszereiről és az oktatáspolitikákról gyűjt és tesz közzé megbízható és összehasonlítható adatokat. Az Eurydice a szociális dimenzió számos aspektusát (főleg a hallgatók anyagi támogatását és az általuk fizetendő díjakat, a tanulmányok költségeihez való hozzájárulásukat) is felmérte, hogy a Eurostattal közösen elkészítse a *Key data on Higher Education in Europe 2007* című kiadványt.

Míg az Eurydice a rendszereket, addig a *Eurostudent* inkább azok működését írja le. A Eurostudent projekt, melyet a hannoveri Hochschul-Informationssystem koordinál, hallgatói vizsgálatok által nyert összehasonlítható nemzetközi adatokat biztosít a hallgatók szociális, gazdasági helyzetéről, a hallgatói lét költségeiről. A Eurostudent adatköre egyebek mellett a felsőoktatáshoz való hozzáférésre, a tanulmányok finanszírozására, annak forrásaira, a hallgatók bevételeire és kiadásaira, a lakhatásra, a tanulmányi célú külföldi tartózkodásra terjed ki.

Az *EUA Trends* című sorozata szintén egy nagyon fontos felmérés, mely a rektorok szempontját tükrözi, a bolognai folyamatra fókuszálva. Egyebek mellett a felsőoktatásba való belépés, a hallgatóknak nyújtott intézményi szolgáltatások, a mobilitás támogatása és a foglalkoztathatóság terén nyújt adatokat.

A *LIS* (Luxembourg Income Study) adatbázisai a különböző országok háztartásainak szociális, gazdasági helyzetéről nyújtanak információkat, s ezekből is lehet hallgatókra vonatkozó megbízható adatokat nyerni.

A szociális dimenzió kulcsterületeinek adatai

A hozzáférés kiszélesítése

Cél: A hozzáférés kiszélesítése és egyenlő részvételi lehetőségek teremtése

A felsőoktatásba történő bejutáshoz a szociális dimenzió szellemében méltányos bejutási feltételeket kell biztosítani minden társadalmi csoport számára. Ennek egyik lehetséges mérőszáma a

korosztályhoz mért *részvételi arány*, mely összességében Európa-szerte növekszik, a másik pedig a *belépők* és az érettségizők aránya. E téren a Eurostat adataira lehet támaszkodni. A *hallgatóság társadalmi összetétele* szintén nagyon fontos mutató. A Eurostudent és a LIS statisztikáiból lehet adatokat nyerni nem, kor, etnikum, régió stb. bontásban, valamint a szülők képzettsége, foglalkozása, anyagi helyzete stb. vonatkozásában. Ezekon túlmenően érdekes szempont lehet a földrajzi tényező is, ugyanis ha nincs intézmény a közelben, a nagy távolság miatti költségek az alacsonyabb bevételű háztartásban élöket távol tarthatják a felsőoktatástól. E téren nagyon kevés adat áll rendelkezésre.

A munkacsoport megállapította azt is, hogy az egyenlő részvételi lehetőségek megteremtése érdekében célszerű a *pozitív kezdeményezéseket* támogatni, például olyan imázskampányokat, mint a „lányok napja”, illetve az alulreprezentált csoportok elérését szolgáló programok. Az EUA már említett riportja az ilyen intézményi kezdeményezésekkel kapcsolatban is tartalmaz információkat.

Speciális terület a *korábbi ismeretek elismerése, beszámítása*, valamint a *rugalmas tanulási útvonalak* kérdése. A Eurostudent a nem hagyományos bejutási lehetőségeket indikátorként használja, csakúgy, mint a felsőoktatást megelőző munkatapasztalatot.

A tanulmányok keretei

Cél: Olyan környezet megteremtése, amely a hallgatói tapasztalatszerzés minőségét növeli

A szociális dimenzió definíciójába egy olyan *tanulási környezet*¹⁴ is beletartozik, mely növeli a hallgatói tapasztalatszerzés minőségét. A tanulási környezetbe az akadémiai és a társadalmi szolgáltatások egyaránt beleértendők. Az utóbbi kategóriába a tanácsadás, az egészségügyi ellátottság, a gyermekfelügyelet, a menza, a kollégiumok, valamint a megfelelő közlekedési lehetőségek tartoznak bele. Az EUA már idézett riportja az intézményi tanácsadásról, az Eurydice/Eurostat kiadvány a kollégiumi férőhelyek számáról és azok odaitélésének módjáról, a bérleti díjakról, a Eurostudent pedig például a szállások típusairól és azok árairól is áttekintést ad. A hallgatók anyagi helyzetével, lakhatásával kapcsolatos képet a LIS adatai is árnyalják.

A *tanulmányok megkezdésének és elvégzésének anyagi vonatkozásai* a következő fontos pont. A hallgatók legfontosabb *bevételei* az állami támogatás, a munkavégzés és a család támogatása. Az állami támogatások tipizálhatóak aszerint, hogy mit fedeznek: adminisztratív díjat, tandíjat, megélhetést. A támogatások legfőbb formái a visszatérítendő hitelek és a vissza nem térítendő juttatások. Nagyon fontos szempont még a juttatások odaitélésének módja, kritériumai is. Az Eurydice az utóbb említett témakörökben rendelkezik adatokkal, míg a Eurostudenttől a hallgatói bevételek összegéről, azok struktúrájáról nyerhető információ. Elengedhetetlen továbbá a családtámogatások és az adókedvezmények vizsgálata is, illetve annak felmérése, hogy ezek mennyire jelennek meg a hallgatók bevételeként. A vizsgálat az adórendszereket is érinti tehát, hogy azok kellően progresszívek-e, hozzájárulnak-e a jövedelmek méltányos újraelosztásához. Bár az Eurydice és a LIS rendelkezik bizonyos adatokkal, e téren a nemzetközi összehasonlítás lehetősége az adórendszerek komplexitása miatt eléggé korlátozott.

A hallgatók *kiadásairól* a Eurostudent és a Eurostat is rendelkezik adatokkal. A Eurostudent a kiadások nagyságáról és összetételéről sok részletet tud szolgáltatni. A legfontosabb kiadási kategóriák a megélhetés (szállás, étkezés, ruházat, közlekedés) és a tanulmányokhoz kapcsolódó költségek (térítések, könyvek) stb.

(14) Hazánkban a tanulási környezetről a legátfogóbb képet az Országos Felsőoktatási Információs Központ *Felvételi tájoló* című kiadványai nyújtják.

A tanulmányok elvégzése és a foglalkoztathatóság

Cél: Magas végzési arány elérése és releváns kurzusok

Amíg a felsőoktatásba felvettekről, beiratkozókról, az abban részt vevőkről lehet adatokat találni, addig a lemorzsolódókról, különös tekintettel azok szociális-gazdasági hátterére, nem áll rendelkezésre elég információ. A Eurostat is csak a végzősökről és a tanulmányok hosszáról szolgáltat adatokat.

A szociális dimenzió szempontjából igen fontos a foglalkoztathatóság, legfőképpen azért, mert a foglalkoztathatósági adatok segíthetnek a leendő hallgatóknak, hogy olyan szakokat válasszanak, amelyek jobb munkaerő-piaci kilátással bírnak. A Eurostat az oktatás elismertségéről (például magasabb diplomás bérek) és a diplomás elhelyezkedőkről végzettségük szerint tud adatokkal szolgálni. A képzettségek munkaerő-piaci relevanciájának vizsgálata terén még sok volna a tennivaló.

Összegzés a nemzetközi adatokról

A munkacsoport megállapította, hogy bár nincs átfogó felmérés szociális dimenzió témakörben, a fenti szervezetek felmérései értékes információkkal szolgálnak. A meglévő adatok két legfontosabb forrása a Eurostat és a Eurostudent. A munkacsoport legfőbb eredménye – ezen adatok szisztematikus felkutatásán és összegyűjtésén túl – az volt, hogy megmutatta: megvalósítható az együttműködés a különböző adatszolgáltatók között.

A munkacsoport nemcsak a meglévő adatokat gyűjtötte össze, hanem jelentésében kitért az adatok terén fellelhető hiányosságokra és kihívásokra is:

- Az első nagy kihívás az indikátorok meghatározása és ezek összhangba hozása az adatok elérhetőségével és összehasonlíthatóságával. Bár a különböző nézőpontok jól kiegészítik egymást, az eltérő gyűjtési célok, perspektívák az adatok összevetésénél, értékelésénél gondot okozhatnak.
- A hiányzó adatok tekintetében javítani fog a helyzeten, ha kialakul e csoport munkája alapján a monitorozás és jelentéskészítés rendszere, de például egy igen fontos indikátorhoz, a lemorzsolódáshoz akkor sem lehet majd egykönnyen megbízható adatokat gyűjteni. Gondot okoz az is, hogy a hallgatók kiadásait és bevételeit nem lehet az ország adórendszerétől és szociális hálójától függetlenül értékelni, utóbbi pedig oly komplex, hogy rendkívül nehéz az adatgyűjtés és az összehasonlítás.
- A jelenleg rendelkezésre álló adatok pillanatfelvételek, a változások nem nagyon követhetők nyomon. Általában az adatfelvételek időpontja is különbözik.
- Az adatfelvételben részt vevő országok köre nem azonos, az összes Bologna-országra egyik felmérés sem terjed ki. A 46 Bologna-ország lefedése nagy kihívás.

A nehézségek ellenére a munkacsoport mindvégig optimista maradt, s azt gondolta, hogy egy átfogó jelentés igenis megvalósítható, de ezért még nagyon sokat kell dolgozni.

Amit a nemzeti beszámolók mondanak

A sablon, amely alapján a tagországoknak a londoni miniszteri találkozóra a nemzeti beszámolójukat el kellett készíteniük, szintén informatív lehet. A három feltett kérdés (a felsőoktatásba való bejutás kiszélesítése, a tanulmányok befejezése és a hallgatók bevonása érdekében tett intézkedések) ugyanakkor a munkacsoport szerint túl nyitott volt, és a rájuk adott válasz nem nyújthatott teljes képet arról, hogy egy-egy ország mit tesz az adott területen, így nagyon kevés konkrét adattal szolgált. A nemzeti beszámolók ráadásul korábban születtek, mint ahogy e munkacsoport nyilvánosára hozta riportjában a definíciót. A „hallgatók bevonása az intézményirányításba” kérdés nem a

szociális dimenzió részben volt, de mivel a hallgatók helyzetét nagyban befolyásolhatja, hogy részt vesznek-e a döntéshozatalban, ezért ennek is nagyon erős szociálisdimenzió-aspektusa van.

A MAGYAR VÁLASZOK¹⁵

25. Írja le azokat az intézkedéseket, amelyek a felsőoktatáshoz való hozzáférés kiszélesítését célozzák!

A kormány 2005-től kezdődően segítséget nyújt az ún. hátrányos helyzetű hallgatók államilag támogatott képzésre történő bejutásához, illetve tanulmányaik folytatásához. A 2005. és 2006. évben az érintett jelentkezők alacsonyabb pontszámmal voltak jogosultak felsőfokú tanulmányaikat megkezdeni, 2007-től kezdődően többletpontot kapnak a felvételi pontozási rendszerben. Ennek aránya a megszerzhető pontok 5–10%-a. A program keretében 2005-ben 270, 2006-ban 370 fő kezdhette meg tanulmányait államilag támogatott formában. A felsőoktatási intézményekben az érintett hallgatók mentor jellegű segítséget kapnak, mely segíti beilleszkedésüket, tanulmányaikat.

A szociálisan hátrányos helyzetű hallgatók számára megnőtt a kollégiumi férőhelyekhez való hozzáférés lehetősége. Egyrészt a hátrányos helyzetű, fogyatékkal élő, árva, gyermeket nevelő hallgatók számára kötelező érvényű előnyben részesítési követelményt, illetve kötelező elhelyezési követelményt állapított meg a felsőoktatási törvény, illetve a végrehajtási rendelete. Másrészt a kormány hozzájárulásával, a magántőke bevonásával (PPP) kollégium és diákkotthoni férőhely-bővítési program indult.

További intézkedés, hogy a felvehető diákhitel összege emelkedett, illetve a hallgatók EGT tagállamban folytatott tanulmányokhoz is igénybe vehetik a diákhitelt.

26. Adjon leírást azokról az intézkedésekről, amelyek a hallgatók szociális és pénzügyi helyzetéből származó akadályok elhárítását célozzák annak érdekében, hogy tanulmányaikat befejezhessék!

A felsőoktatási törvény értelmében minden felsőoktatási intézményben tanulmányi és életpálya-tanácsadó rendszert kell működtetni, amelynek feladata a tanulmányi és szociális szempontú segítség, továbbá az életpálya megtervezésének támogatása.

Az oktatási kormányzat a civil szektorral közösen támogató rendszert működtet a hátrányos helyzetű hallgatók számára, mely elsődlegesen mentori jelleggel segíti a hallgatókat beilleszkedésükben, tanulmányi hátrányuk ledolgozásában. A program résztvevői évente értékelik a programot, folyamatosan nyomon követik a hallgatók felsőoktatási tanulmányait. Ennek alapján kerül sor később a program értékelésére.

Az államilag támogatott képzési formában részt vevő hallgatók ösztöndíjban részesülhetnek, többek között szociális alapú támogatásban is. Ennek keretében az egyén szociális helyzete alapján dönt az intézmény a támogatásról és a támogatás mértékéről. Az intézkedés keretében a döntési jogosultság az intézményt illeti, az állam költségvetési támogatást biztosít. A támogatásban a hallgatók 10–20%-a részesül.

Ezek mellett egyre bővülő diákhitelrendszer működik.

5. Írja le, miként teszik lehetővé a hallgatók és a szakmai szakszervezetek/képviselői szervek szerepét a felsőoktatási intézmények irányításában!

A 2005. évi felsőoktatási törvény értelmében a felsőoktatási intézmény gazdasági tanácsot működtet, amely a rendelkezésére bocsátott források, eszközök, a közpénz, a köztulajdon hatékony és felelős használatát segítő gazdasági stratégiai döntéseket előkészítő és végrehajtásuk ellenőrzésében részt vevő, a fenntartói döntések

(15) A nemzeti jelentés 2006 decemberében készült, angol nyelven.

előkészítésében közreműködő testület. A gazdasági tanácsba három, illetve négy főt delegál az intézmény szenátusa, ebből egy tagot a hallgatói önkormányzat javaslata alapján.

A felsőoktatási intézmény képzési és kutatási feladatait meghatározó szenátusba, amelynek elnöke a rektor, a hallgatói önkormányzat a szenátus létszáma legalább egynegyedének, legfeljebb egyharmadának megfelelő számú tagot delegálhat. Ha a hallgatói önkormányzat választásában a hallgatók legfeljebb egynegyede vett részt, a hallgatói önkormányzat egy tag delegálására jogosult a szenátusba. Amennyiben a hallgatói önkormányzat egynél több tag delegálására jogosult, egy tagot a doktorandusz hallgatók önkormányzata delegálhat. A felsőoktatási intézmény hallgatókkal összefüggő ügyekben (pl. tanulmányi és vizsgaszabályzat, ösztöndíj, szociális támogatás, lakhatási támogatás, jegyzettámogatás odaítélésének, elosztásának elvei, hallgatói fegyelmi ügyek stb.) csak a hallgatók egyetértésével hozhat döntést, illetve a végrehajtó testületekben, bizottságokban (pl. Tanulmányi Bizottság) a hallgatók képviseletét biztosítani kell. Ezeket a hallgatói szerepeket jogszabályok határozzák meg, tartalommal az intézményi szabályzatok töltik ki. Ha a szenátus által létrehozott bizottság, illetve tanács hallgatókat érintő ügyekben is eljár, a törvény biztosítja, hogy a bizottság munkájában is részt vehessenek a hallgatók képviselői.

A reprezentatív szakszervezetek képviselőinek létszáma a szenátusban nem lehet kevesebb, mint a szenátus létszámának öt-öt százaléka, de legalább egy-egy fő. A szenátus ülései az intézmény alkalmazottai, hallgatói és a gazdasági tanács tagjai számára nyilvánosak.

A munkacsoport jelentésében az országok által adott válaszokat is lajstromba vette. A kérdésekre adott válaszokból azt a következtetést vonták le, hogy a tagországok mind nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az esélyegyenlőség kérdésének.

A 25. kérdés kapcsán megállapították, hogy a tagállami intézkedések többnyire anyagi jelleget öltenek (tandíjmentes képzés legalább az első ciklusban, ösztöndíjak stb.), és egyelőre kisebb hangsúly helyeződik más, szükséges intézkedésekre (például a szolgáltatások fejlesztésére, a megfelelő jogalkotásra, hátrányos helyzetűek elérését szolgáló programok indítására és rugalmas tantervek létrehozására).

A 26. kérdésre adott válaszok értékelésekor a munkacsoport kiemelte, hogy a tagállamoknak egyenlő mértékben kellene figyelniük a bejutás kiszélesítésére, valamint a lemorzsolódás megakadályozására, mert a jelentések alapján utóbbi sem kap kellő hangsúlyt.

Az 5. kérdésre adott tagállami válaszokból pedig azt a következtetést vonták le, hogy a hallgatók bevonása a felsőoktatás irányításába általában véve jól halad, de még számos kihívás van ezen a területen is.

Függelék 2. – Javaslato a szociális dimenzió nemzeti stratégiájának elkészítéséhez

1. Nemzeti szinten minden érdekelt vegyen részt.
2. Az országok a kitűzött közös célt vegyék kiindulási alapul, és ez alapján készítsék el stratégiájukat a nemzeti prioritások figyelembevételével.
3. A stratégia elkészítését egy cselekvési terv kidolgozása kell hogy kövesse, ami monitoring mechanizmusokat is tartalmaz.
4. Társadalmi vita előzze meg a stratégia kidolgozását. Ehhez a munkacsoport a következő témákat javasolja megvitatásra:

Intézkedések az egyenlő lehetőségek támogatására

- Milyen akadályok vannak az egyenlő lehetőségek előtt?
- Milyen védelme van a diáknak a jelentkezésnél, a felvételnél, illetve a tanulmányok során fellépő diszkrimináció esetén? Kiépült a fellebbezés hálózata?
- Milyen akciók lennének a leghatékonyabbak az egyenlő lehetőségek megteremtésére a felsőoktatásban?

Intézkedések a hozzáférés és a részvétel kiszélesítésére alulreprezentált csoportok (nem, etnikum, bevándorlás, társadalmi-gazdasági státusz és háttér, fogyatékoság, lakóhely stb. szerint) számára

- Mely csoportok vannak alulreprezentálva az ország felsőoktatásában a fentiek szerint?
- Állnak rendelkezésre adatok a felsőoktatási hozzáférésről a fenti bontásban?
- Melyek a legfőbb akadályok a hozzáférés és a részvétel kiszélesítése előtt a nemzeti felsőoktatási rendszerben? És az oktatás egyéb szintjein?
- Mely akciók lennének hatásosak a különböző csoportok esetében a felsőoktatásba való bejutásuk megkönnyítésére? Szükségesek célzott projektek elérésükhöz?

Tanulási környezet, amely növeli a hallgatói tapasztalatszerzés minőségét

A, Akadémiai szolgáltatásokkal való ellátottság

B, Szociális szolgáltatásokkal való ellátottság

- Milyen felsőoktatási és karriertanácsadást biztosítanak az intézmények a hallgatók számára?
- Mi az oktatók/hallgatók aránya?
- Vannak lemorzsolódás elleni intézkedések a különböző szükségletű csoportokra/egyénekre szabottan?
- Van-e a felsőoktatásban való hallgatói sikerességnek nyomon követési rendszere?
- Mi lenne a leghatékonyabb intézkedés a lemorzsolódás ellen?
- Milyen az intézményekben a tanulási környezet?
- A hallgatóknak van-e hozzáférésük az információkhoz elektronikus vagy más úton?
- Milyen a könyvtár-, előadóterem- és szemináriumterem-ellátottság?
- Hogy élnek a hallgatók? Vannak elfogadható színvonalú és árú szálláslehetőségek?
- Van-e, illetve szükséges-e célzott támogatás speciális hallgatói csoportoknak?
- Személyes problémájával fordulhat-e valakihez a hallgató, van-e ilyen jellegű tanácsadás?

Intézkedések a hallgatók formális és valós részvételének, valamint befolyásuk növelésére a felsőoktatás irányításában

- Vannak formális rendelkezések a hallgatók részvételére és befolyásuk módjára az irányítás minden szintjén, beleértve a tanácsadói és a döntéshozói testületeket is?
- Vannak formális rendelkezések az oktatás hallgatói véleményezéséről?
- Ezek a rendelkezések meg is valósulnak a gyakorlatban?
- Vannak a hallgatói részvételnek és befolyásnak informális útjai is?

- Van a hallgatóknak befolyásuk a felsőoktatást érintő valamennyi kérdésben?
- Tisztában vannak a hallgatók a jogaikkal? Vannak a hallgatóknak olyan szervezetei, amelyek választásokat tudnak lebonyolítani bizonyos pozíciók betöltése céljából?
- Van elég jelölt általában a betöltendő pozícióra? Ha nincs, ezen hogy lehetne változtatni?

Anyagi támogatások a tanulmányok megkezdése és elvégzése érdekében

- Milyen információkat és segítséget biztosítanak a hallgatóknak az anyagi támogatásokkal kapcsolatban?
- Egy átlagos diák hogyan finanszírozza az életét a tanulmányai alatt?
- Milyen támogatásokat biztosít az állam?
- Ezek minden egyének és társadalmi csoportnak megfelelőek?
- Fennáll-e a kockázata, hogy bizonyos csoportok anyagi okokból meg sem kezdhetik vagy nem tudják befejezni tanulmányaikat?
- Ha igen, melyek ezek a csoportok vagy egyének? Mit lehetne tenni az érdekükben?
- A hallgatók tájékoztatva vannak a végzés utáni elhelyezkedési lehetőségekről?
- Mennyire relevánsak munkaerő-piaci szempontból a képzések?
- A korábban végzettek elhelyezkedését nyomon követik?

Intézkedések a nemzeti stratégia és cselekvési terv monitorozására és értékelésére

- Mely monitoringmechanizmusok lennének megfelelőek?
- Hogyan lehetne mérni a szociális dimenzió erősítésének sikerét rövid és hosszú távon?
- Mely mennyiségi és minőségi adatok szükségesek?
- Kik között és hogyan osztódik meg a monitorozásért és értékelésért a felelősség?
- Vannak hallgatói felmérések, melyek a szociális dimenzióval kapcsolatos stratégia hatékonyságát mérik?
- Hogyan lehet a hallgatói felméréseket használni ebben a munkában?

Az érintettek bevonása

- Kik azok az érintettek, akiket be kellene vonni a stratégia, illetve a cselekvéstervezés munkálataiba?
- Mi lenne az egyes érintettek felelőssége a stratégia megvalósítása során?

IRODALOM

The Bologna Declaration of 19 June 1999.

Towards the European Higher Education Area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on 19 May 2001.

Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003.

The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education in Bergen on 20 May 2005.

Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in London on 18 May 2007.

Key issues for the European Higher Education Area – Social Dimension and Mobility. Report from the Bologna Process Working Group on Social Dimension and Data on Mobility of Staff and Students in Participating Countries. Svéd Oktatási és Kutatási Minisztérium, 2007.

Key data on Higher Education, 2007. Eurydice/Eurostat, 2007.

Trends V: Universities shaping the European Higher Education Area. An EUA Report.

Country Report on the Implementation of the Bologna Process 2005–2007 (Hungary).

Bologna Work Programme 2007–2009 (2007. december 10-i állapot).

LINKAJÁNLÓ

A bolognai folyamat: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna>

A tagországok 2007-re készült beszámoló:

<http://www.dfes.gov.uk/londonbologna/index.cfm?fuseaction=docs.list&DocCategoryID=17>

A Tempus Közalapítvány Bologna-oldala: <http://www.bolognafolyamat.hu>

Bologna Work Programme 2007–2009: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/workprogramme/documents/Bologna_work_programme_2007-2009_10deco7.pdf

ESU – The European Students' Union: <http://www.esib.org>

European University Association: <http://www.eua.be/index.php>

Eurostat: <http://www.ec.europa.eu/eurostat>

Eurostudent: <http://www.eurostudent.eu>

Eurydice: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice>

Hochschul-Informationen-System: <http://www.his.de>

Key issues for the European Higher Education Area – Social Dimension and Mobility. Report from the Bologna Process Working Group on Social Dimension and Data on Mobility of Staff and Students in Participating Countries: http://www.aic.lv/ace/ace_disk/acebook/2007vol2.pdf

Luxembourg Income Study: <http://www.lisproject.org>

Oktatási és Kulturális Minisztérium Bologna-oldala: <http://www.okm.gov.hu/bologna>

Keresztes-Nagy József fotója